

Головатий Микола Федорович
Каракасіди Олена Федорівна

Місцеве самоврядування як важлива засада поділу влади, взаємодії людини і держави, розвитку сучасних демократичних процесів

УДК 352:321.728
DOI <https://doi.org/10.24195/2414-9616-2018-1-41-47>

Головатий Микола Федорович
доктор політичних наук, професор,
проректор з наукової та виховної
роботи
ПрАТ «ВНЗ «Міжрегіональна академія
управління персоналом»
вул. Фрометівська, 2, м. Київ, Україна
Каракасіди Олена Федорівна
аспірант кафедри політології
ПрАТ «ВНЗ «Міжрегіональна академія
управління персоналом»
вул. Фрометівська, 2, м. Київ, Україна

У статті досліджується місцеве самоврядування як феномен, що забезпечує: а) поділ влади в суспільстві й розподіл владних повноважень між окремими суб'єктами політичних відносин; б) активний розвиток демократичних процесів, субсидіарної демократії, громадянського суспільства; в) важливіші засади взаємозалежних і взаємовигідних відносин людини і держави. Кардинальні реформи в Україні, процес децентралізації влади, об'єктивні виклики часу щодо комплексного врегулювання відносин між місцевими органами державної влади й органами місцевого самоврядування для забезпечення їх єдності у вирішенні сучасних питань місцевого значення актуалізують досліджувану проблему. Метою дослідження є дослідити місцеве самоврядування як багатогранний феномен та елемент поділу влади на рівні, у контексті взаємин людини й державної влади в період розвитку сучасних демократичних процесів в Україні.

Методологічною основою дослідження є сукупність загальнонаукових і філософських принципів пізнання – об'єктивності, детермінізму, системності, історизму, міждисциплінарного й соціокультурного підходу, методів структурно-функціонального аналізу, структуралізму, узагальнення та порівняння.

Результати дослідження дали підставу визначити, що місцеве самоврядування у XXI столітті постало як органічна форма самоорганізації населення в межах конкретної території, але поступ України від посттоталітарного до демократичного суспільства, до доброго урядування на місцях під контролем громадянського суспільства триватиме ще 20–30 років. Розвиток громадянського суспільства в сучасній Україні суттєво гальмували недемократичне минуле країни та суперечливі трансформації 1990-х років.

З розширенням у подальшому демократичних процесів, посиленням участі в управлінні державними справами громадянського суспільства, розвитком регіонів і територіальних громад Україна все більше ставатиме унітарною децентралізованою державою за зразком Іспанії, Франції, Італії, Данії, Китаю та інших розвинутих держав. Основу поступального розвитку місцевого самоврядування становлять широкі процеси демократизації суспільного життя, розвитку громадянського суспільства загалом.

Ключові слова: місцеве самоврядування, демократизація суспільних відносин, громадянське суспільство.

Вступ. Багатотисячолітній досвід формування сталих, динамічних суспільств і водночас високорозвинутих держав (країн) засвідчує, що в центрі цих процесів знаходиться проблема взаємин людини й держави. Це багатогранний процес, у якому виділимо декілька найсуттєвіших аспектів. Перший стосується характеру політичної системи суспільства і розвитку самоврядних засад управління загальнодержавними справами. Другий – пов'язаний із децентралізацією влади за рахунок розвитку місцевого самоврядування, зростання ролі у функціонуванні держави регіональних структур. І третій – зумовлений тим, що справжня демократія, самоврядування народу є можливим лише за умови максимального розвитку громадянського суспільства. Розглянемо вказані аспекти проблеми в їх послідовності.

Мета та завдання. Дослідити місцеве самоврядування як елемент поділу влади на рівні, у контексті взаємин людини і державної влади на шляху реалізації сучасних демократичних процесів в Україні.

Методи дослідження. Методологічною основою дослідження є сукупність загальнонаукових та філо-

софських принципів пізнання – об'єктивності, детермінізму, системності, історизму, міждисциплінарного підходу тощо. Надзвичайно важливим для цілісного дослідження чинників мобілізації політичної участі, що визначають політичну активність територіальних громад у реформуванні, є системний підхід, у якому всі чинники є тісно взаємопов'язаними та взаємообумовленими. Застосування структурно-функціонального аналізу сприяло вирішенню дослідницьких завдань шляхом вивчення інтегрованих елементів місцевого самоврядування, відносин людини і влади, участі політичних партій і громадських організацій в реалізації адміністративно-територіальної реформи.

Соціокультурний підхід дозволив виявити вплив соціально-політичних і культурних цінностей як чинників залучення регіонів, територіальних громад до політичного процесу відповідно до демократичних принципів і норм. Також застосовані методи узагальнення та порівняння, структуралізму.

Результати. Політична система будь-якого суспільства перш за все закріплює його структуру

в системі державних суб'єктів, обумовлюючи специфіку центру, регіонів, їх взаємини тощо. Постає питання: якою має бути політична система сучасної України. Згідно з Конституцією України (1996 р., з наступними змінами) – це унітарна держава, республіка, що має відповідні територіальні одиниці. Тут, однак, треба брати до уваги те, що права територій у різних унітарних державах різні. У Португалії й Польщі, наприклад, унітарно-централізована форма улаштування, а у Франції та Італії – унітарно-децентралізована [2, с. 157]. Абсолютно не підходить Україні, на наш погляд, облаштування територій за моделлю, скажімо, федеративного державного устрою США, Канади, Індії, Бразилії, ФРН, де штати, землі тощо мають власні конституції, закони, законодавчі органи, специфічні й характерні для окремих територій [13].

Не варто забувати, що в сучасному житті Української держави однією зі складних проблем є загроза регіоналізації, тобто втрати централізованої держави. Для цього є достатньо причин. Так, автори Наукової записки щодо подолання проблем і кризових явищ в управлінні української держави у 2011 році писали таке: «Відомо, що окремі частини нашої держави тривалий час існували в складі інших країн та імперій, що, звичайно, не могло не позначитися на формуванні в цих регіонах певних відмінностей – історичної долі, мовно-культурних, релігійних, економічних, політичних тощо. Така ситуація призвела до того, що і Схід, і Захід, і Південь нашої держави по-різному бачать свій подальший розвиток, державний устрій, зовнішньополітичну та внутрішньополітичну орієнтацію. Отже, за умови погіршення соціально-економічної ситуації в державі та ослаблення управління державними процесами загалом може виникнути загроза дезінтеграції за етнічними ознаками окремих регіонів, особливо за умови посилення зовнішнього втручання (наприклад, підтримка русинського руху окремими російськими політичними організаціями або видача румунських паспортів офіційним Бухарестом громадянам України румунського походження)» [5, с. 36]. Спрощено, «з легкістю» розглядати ці процеси зовсім не потрібно. Проблему актуалізовано сучасними проблемами, пов'язаними з неоголошеною «гібридною» війною в Україні.

Вочевидь, що в такому випадку адміністративно-територіальна реформа й реформа децентралізації влади в Україні має здійснюватися сьогодні за рахунок (або на основі) розв'язання таких основних завдань (принципів):

- укрупнення масштабу адміністративно-територіальних одиниць з метою раціоналізації витрачання бюджетних коштів, зміцнення кадрового потенціалу місцевих органів влади, мобілізації та раціонального використання фінансово-матеріальних ресурсів;

- урахування прогнозів розвитку й розміщення продуктивних сил задля того, щоб адміністративно-територіальні утворення мали достатній потенціал для подальшого соціально-економічного розвитку;
- урахування особливостей регіональних систем розселення та прогнозування розвитку;
- комплексне врегулювання відносин між місцевими органами державної влади й органами місцевого самоврядування для забезпечення їх єдності у вирішенні питань місцевого значення;
- поетапність проведення реформ, починаючи з низової ланки та закінчуючи регіональною.

При цьому особливо варто наголосити на необхідності науково-методичного опрацювання всього комплексу питань адміністративно-територіальної реформи до початку її здійснення [5, с. 39], без чого дієва регіональна політика взагалі неможлива.

Іншими словами, за всього характеру унітарності політична система України все ж має бути відповідним чином децентралізованою. Так, в одній зі своїх наукових робіт ми вже зазначали таке: «Розбудова всієї системи державного управління в Україні має здійснюватися за умови природного і доцільного, раціонального розподілу державної влади і державного управління за територією держави – її національно-державним, територіально-державним і адміністративно-територіальним одиницям. При цьому загрозовими є спроби здійснювати в Україні будь-які адміністративно-територіальні реформи всупереч природно-історичному розвитку українського етносу та окремих субетносів. Ідеться про можливість, а то й необхідність відновлення природного етносоціального стану, структури населення й особливостей господарювання в єдиній етнонаціональній державі» [4, с. 25].

Хоча таку точку зору поділяють далеко не всі фахівці в галузі державного будівництва й управління, найперше в Україні, доцільність її розгляду, а, можливо, і практичної реалізації відхилити не можна.

Інша справа, що треба брати до уваги й основні проблеми невпорядкованості адміністративно-територіального устрою України, до яких (згруповано) варто зарахувати:

- неврегульованість статусу низки наявних адміністративно-територіальних одиниць; відсутність єдиної кваліфікації та порядку зарахування їх до відповідної категорії; невідповідність реально існуючих категорій населених пунктів визначеним Конституцією України;
- порушення принципу компактності: існування населених пунктів, територія яких відокремлена від основної території адміністративно-територіальної одиниці; недосконалість процедури та застарілість критеріїв для формування районів, зарахування населених пунктів до категорії сіл, селищ і міст; надмірна подрібненість адміністративно-територіальних одиниць на базовому рівні;

- значні диспропорції між регіонами та між районами в межах регіону: між сільськими, селищними радами, рівнями їх ресурсного забезпечення й показниками соціально-культурного розвитку; нерівномірна доступність до адміністративного центру адміністративно-територіальних одиниць і віддаленість від нього;

- відсутність у багатьох випадках точно визначених меж адміністративно-територіальних одиниць або встановлення значної частини меж таких одиниць без урахування місцевих, прикордонних, історичних та інших чинників, перспектив розвитку регіонів і населених пунктів;

- відсутність чіткого розподілу повноважень між рівнями, органами та посадовими особами місцевого самоврядування, криза кадрової політики, системи підготовки, перепідготовки, підвищення кваліфікації посадових осіб, службовців органів місцевого самоврядування, депутатів місцевих рад;

- економічна неспроможність більшості територіальних громад, органів місцевого самоврядування щодо здійснення власних і делегованих повноважень: нерозвиненість незалежного суспільного сектора соціальних ініціатив і соціальної економіки з виробництва соціальних, культурних, побутових, інформаційних та інших послуг для населення [5, с. 38].

Відтак є потреба спробувати відповісти на питання: якою за своєю структурою буде в майбутньому сучасна незалежна Україна. Згідно з Конституцією України (1996 р.), як ми зазначали, Україна – республіка (ст. 5), децентралізована унітарна держава. Мається на увазі наявність територій (Автономна Республіка Крим), що можуть створювати адміністративні автономії [6, с. 52]. Навіть якщо не брати до уваги сучасну незаконну анексію Криму Російською Федерацією, очевидно, що з розширенням у подальшому демократичних процесів, посиленням участі в управлінні державними справами громадянського суспільства, Україна все більше ставатиме унітарною децентралізованою державою за зразком Іспанії, Франції, Італії, Данії, Китаю та інших, досить розвинутих та авторитетних держав.

Другий аспект означеної проблеми – децентралізація України за рахунок усе більшого розвитку місцевого самоврядування.

Не потребує доведення найперше той факт, що рівень соціально-економічного розвитку окремих територіальних громад, ступінь реального задоволення потреб людей (громадян), організації їхнього життя вирішальним чином залежить від стану місцевого самоврядування, діяльності органів такого врядування на місцях.

Беззаперечно, що місцеве самоврядування в XXI столітті постало як органічна форма самоорганізації населення в межах конкретної території. При цьому виникає потреба відповісти на питання:

завдяки яким факторам, як і куди еволюціонує місцеве самоврядування в умовах потужного розвитку демократичних засад суспільного розвитку, яким чином трансформуються відносини між державною владою й місцевим самоврядуванням (державою та суспільством).

Країни світу існують у різних просторово-географічних середовищах, а тому й функціонування місцевого самоврядування не може не обумовлюватися низкою спільних і водночас специфічних факторів, до яких зараховуємо: а) географічне положення територіальних громад (звідси – екологічні особливості); б) величину, конфігурацію окремої територіальної громади (одиниці); в) політико-адміністративний устрій країни; г) характер і особливості територіальної організації конкретного суспільства.

Перераховані та інші фактори вирішальним чином обумовлюють формування регіональної політики держави, модель державного управління (нагляду, контролю) територіями, політику і практику ресурсного забезпечення територіальних одиниць (громад) держави. Це однаковою мірою стосується як унітарних, так і федеративних, конфедеративних держав, зрозуміло, зі своєю специфікою й особливостями.

Кожна територіальна одиниця держави, отже, нині має розглядатися не як якась інертна, підвладна центру структура, а як об'єкт, що максимально здатний до самоорганізації, самозабезпечення свого життя за мінімального впливу будь-яких зовнішніх організаційно-управлінських факторів.

Реально виникає питання: якою є роль держави у формуванні й функціонуванні місцевого самоврядування. Досить вдалою є в цьому плані думка доктора юридичних наук О. Батанова, який вважає таке: «В ідеалі держава за допомогою правових заходів має лише впорядковувати, зовнішньо формувати самоврядну активність територіальних громад, не встановлюючи її. Лише так місцеве самоврядування може стати явищем громадянського, а не державного життя» [1, с. 21].

Третя з означених на початку статті проблем, що пов'язані з місцевим самоврядуванням, – проблема демократії, розвитку громадянського суспільства.

Глибоко проробляючи питання принципу субсидіарності в сучасному демократичному розвитку, українська політолог Т. Панченко із цього приводу пише: «Світова політична теорія пропонує два шляхи збереження та зміцнення демократії перед викликом глобалізації й перетворення демократії в більших масштабах – від демократії в національній державі до демократії в транснаціональній державі (Д. Гелд, Д. Драйзек, Е. Мак-Грю та ін.), яка буде реалізована чи то в єдиному світі, чи то в багатоманітному світі світів, і зміцнення

демократії в межах національної держави за допомогою учасницької демократії (К. Мангейм, Дж. Дьюї, Б. Барбер, Р. Роудз, К. Цейтман, К.Б. Макферсон, Д. Мансбридж, Дж. Дрижек, Дж. Циммерман, Дж. Фішкін та ін.) до дорадчої демократії (Е. Гутман, Д. Томпсон, Ю. Габермас та ін.), можливості яких досі не були задіяні в повному обсязі» [10, с. 10].

Розглядаючи проблеми взаємодії держави і громадянського суспільства, І. Гладуняк досить доречно вказує на те, що «успішність демократичних транзитів безпосередньо залежить від того, наскільки успішним виявляється реалізація завдання з формування поряд із державою ефективного громадянського суспільства з розвинутою інституційною структурою, що дає йому змогу не лише періодично брати участь у вирішенні найважливіших суспільних проблем, а й постійно чинити тиск на державну владу» [3, с. 167]. Додамо: ще А. де Токвіль («Про демократію в Америці») підкреслював, що фундаментом справжньої демократії є ніщо інше як громадянське суспільство, яке активно взаємодіє з державою й активно впливає на формування та практичну реалізацію державної політики [12, с. 149–194].

На думку українського вченого В. Куйбіди, утвердження демократії в багатьох країнах світу, особливо Європи, дало той позитивний результат, що «суперечність між державою і громадянином було вирішено на його користь» [9, с. 26]. Це – досить глибокий висновок, який дає підстави стверджувати, що держава в такій ситуації, а державна влада передусім, поставили інтереси людини (громадянина) на перший план. У свою чергу, це викликало потребу радикальної перебудови й муніципальних органів управління. Управління містами, іншими регіональними територіями еволюціонувало в бік більш складних, структурованих моделей, коли на перший план виходять колегіальність, самоорганізація, самоуправління. Так управління, по суті, виявилось програмно-ситуативним, проблемно-орієнтованим, а самі управлінські структури сформувалися як структури специфічного матричного типу. На цьому акцентують увагу В. Кириченко [7], В. Кравчук [8] та інші автори.

Уважаємо, що в процесі аналізу специфіки функціонування органів місцевого самоврядування, а отже, і демократичних засад такого врядування до уваги мають братися насамперед такі фактори: історичний, політичний, соціально-економічний, соціокультурний і технологічний. Останній, до речі, найпомітніше обумовлений розвитком сучасних інформації та інформаційно-комунікативних систем, зокрема впровадженням принципу субсидіарності в поділі влади, найперше державної. При цьому, що важливо відзначити, одночасно постає проблема прямої і представницької демократії. Сучасний суспільно-політичний процес в Україні потребує відповіді на питання: де межа

такої суспільно-політичної діяльності. Дуже вдало із цього приводу висловився свого часу один із батьків американської демократії Т. Джефферсон, який щиро вірив у вирішення питань самим народом, де це можливо, й органами влади – лише там, де це вкрай необхідно.

Оригінальним висвітленням означеної проблеми виглядає точка зору вже цитованого нами А. де Токвіля, який указував на те, що «політичне та адміністративне життя зосереджено в трьох основних центрах діяльності, які можна було б порівняти з різними центрами нервової системи, що керують рухами людського тіла» [12, с. 63]. При цьому в де Токвіля на першому рівні перебуває саме громада, далі – округ, штат. Якщо на першому рівні знаходиться громада, вважав видатний французький філософ, то виникає можливість забезпечити кожну людини різною частиною влади.

Підкреслимо, що процеси демократизації суспільних відносин, посилення ролі громадянського суспільства в управлінні всіма справами соціуму держави, найбільше залежать сьогодні від місця й ролі в цих процесах громадських організацій і від стану інформаційно-комунікативних систем. Тут зробимо лише два зауваження загального характеру. Перше: самі по собі громадські організації визначальною мірою не створюють належних умов для розвитку діалогу між людиною й державою в Україні, оскільки цьому перешкоджає багато факторів. Найбільш вдало, на нашу думку, такі фактори визначила й обґрунтувала українська дослідниця В. Кравчук, а саме:

- внутрішні (недостатній рівень внутрішньої демократії, непрофесійність кадрів) і зовнішні (недостатнє інформування населення про сутність діяльності громадських організацій, трудомісткість процесу державної реєстрації громадського формування);
- об'єктивні (відсутність чіткого правового забезпечення, низький економічний розвиток суспільства) та суб'єктивні (проблема кадрового забезпечення для громадських організацій, орієнтація деяких керівників громадських організацій на забезпечення власних інтересів, неефективність, неузгодженість, розрізненість діяльності громадських організацій через відсутність координації, ізолюваність функціонування);
- правові (недосконалість законодавства, надлишковий бюрократизм державних органів, зловживання статусом з боку посадових осіб та інші);
- економічні (стан виробництва, рівень продуктивності суспільної праці, благоустрій населення, необхідність капіталовкладень у реєстрацію й діяльність громадських організацій);
- соціальні (різке соціальне розшарування суспільства, недостатній рівень правової культури, недовіра громадян до діяльності громадських формувань, байдужість);

- ідеологічні (частково пов'язані з попередніми й полягають в основному в стійкості наслідків командно-адміністративної системи в Україні, історичної спадщини; консервативності національного менталітету, традиційним сприйняттям громадських організацій як формальних структур, а не як форми громадського самовияву особи) [8, с. 13].

Особливо виділимо в цьому випадку роль і значення інформації. Вочевидь, для посилення основ інформаційно-комунікативного забезпечення сучасних суспільств, особливо такого трансформаційного характеру, як українське суспільство, варто використовувати модель інформатизації, що базується на двох засадах. Перша – інформаційна взаємодія у вигляді постійного та максимально повного обміну інформацією між органами управління на конкретній території і споживачами інформаційних та інших послуг. Друга – зовнішня інформаційна взаємодія між такими органами в тому числі за рахунок всесвітньої мережі Internet.

Порушуючи питання про посилення підвищення ефективності демократизаційних процесів, розвитку громадянського суспільства в сучасній Україні, варто брати до уваги те, що не лише недемократичне минуле країни, а й досить неоднозначні, суперечливі трансформації 1990-х років суттєво гальмували такі процеси. Звідси реально постає необхідність мати своєрідний і специфічний перехідний період демократизації суспільного життя. Який він, скільки часу триватиме, якими мають бути його кінцеві результати – це питання до політологів, соціологів, фахівців з державного управління та інших галузей знань.

Скільки буде тривати перехідний період України від посттоталітарного суспільства до демократичного? Уважаємо, що близько двох-трьох десятків років. При цьому погодимося з думкою українського політолога Ф. Рудича, що тут виділяються три етапи: перший – фундаментальна зміна політичних структур (уважаємо, й органів влади); другий – формування ринкової економіки, стабілізація виробництва, зміцнення демократичних процесів; третій – «політична консолідація як невід'ємна умова економічного зростання» [11, с. 33]. Зрозуміло, що це питання не одного дня чи декількох років.

Досить складно визначити, на якому з указаних етапів перебуває сучасна Україна, проте однозначним є те, що вона важко, складно, суперечливо, однак крокує до стану й характеру суверенної, правової, демократичної держави.

Висновки. Основні висновки за підсумками цього аналізу зводяться до такого:

1. Місцеве самоврядування було і є сьогодні основою формування дієвих демократичних відносин між громадянами і державою, людиною й суспільством.

2. Розвиток громадянського суспільства в сучасній Україні суттєво гальмували недемократичне

минуле країни та досить неоднозначні, суперечливі трансформації 1990-х років.

3. Основу поступального розвитку місцевого самоврядування становлять широкі процеси демократизації суспільного життя, розвитку громадянського суспільства загалом.

4. З розширенням у подальшому демократичних процесів, посиленням участі в управлінні державними справами громадянського суспільства, розвитком регіонів і територіальних громад Україна все більше ставатиме унітарною децентралізованою державою за зразком Іспанії, Франції, Італії, Данії, Китаю та інших, досить розвинутих і авторитетних держав.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Батанов О.В. Муніципальна влада в Україні: проблеми теорії та практики: монографія / відп. ред. М.О. Баймуратов. Київ: Юрид. думка, 2010. 656 с.
2. Білоус А.О. Політико-правові системи: світ і Україна: навч. посібник / Асоціація молодих українських політологів і політиків. Київ, 2000. 207 с.
3. Гладуняк І. Політичне управління як фактор підвищення ефективності держави. Наука. Влада. Політика / Ін-т політ. і етнонац. дослідж. ім. І.Ф. Кураса НАН України; редкол.: І.М. Михальченко (голова) та ін. Київ: Знання України, 2008. С. 149–169.
4. Головатий М.Ф. Місцеве самоврядування як дієвий засіб втілення української національної ідеї. Актуальні проблеми державного управління та місцевого самоврядування: сучасний стан та перспективи регіонального розвитку: матеріали щорічної науково-практичної конференції, 18 жовтня 2015 року: пленарне засідання. Одеса: ОРІДУ НАДУ, 2015. С. 16–25.
5. Засоби подолання кризових явищ у системі державного управління: світовий досвід і Україна: наукова записка / відп. ред. В.П. Горбатенко. Київ: Інститут держави і права ім. В.М. Корецького НАН України, 2011. 68 с.
6. Конституція України. ВВР України. 1996. № 30. Ст. 92 (зі змінами).
7. Кириченко В.М., Куракін О.М. Теорія держави і права: модульний курс: навч. посібник. Київ: Центр учбової літератури, 2010. 264 с.
8. Кравчук В.М. Взаємовідносини громадських організацій і держави в умовах формування громадянського суспільства в Україні (Теоретико-правові аспекти): автореф. дис. ... канд. юрид. наук: спец. 12.00.01 «Теорія та історія держави і права; історія політичних та правових вчень». Київ, 2008. 20 с.
9. Куйбіда В.С. Організаційно-функціональні принципи і методи діяльності органів місцевого самоврядування: автореф. дис. ... докт. політ. наук: спец. 23.00.03 «Політична культура та ідеологія». Київ, 2012. 38 с.
10. Панченко Т.В. Реалізація принципу субсидіарності у сучасному демократичному розвитку: політико-культурні детермінанти: автореф. дис. ... докт. політ. наук: спец. 23.00.03 «Політична культура та ідеологія». Київ, 2012. 38 с.
11. Рудич Ф.М. Много ли власти нужно власти? (Украина в контексте трансформации политических систем в странах СНГ и Балтии, Центральной

и Восточной Европы): учеб. пособие для студентов высш. учеб. заведений. 2-е изд. перераб. и доп. Київ: Довіра, 1999. 199 с.

12. Токвіль де А. Про демократію в Америці. Київ: Основи, 1999. 340 с.

13. Холлис Гай, Плоккер Карин. На пути к демократической децентрализации: перестройка региональных и местных органов власти в новой Европе. Tacis services DGIA, European Commission, 1995.

REFERENCES:

1. Batanov O.V. (2010). Munitsipal'na vlada v Ukraini: problemy teorii ta praktyky: monohrafiya / Vidp. Red. M.O. Baymuratov. [Municipal authorities in Ukraine: problems of theory and practice: monograph]. K.: Yurid. opinion, 2010. 656 p.

2. Bilous A.O. (2000). Polityko-pravovi systemy: svit i Ukrayina: Navch. Posibnyk. Asotsiatsiya molodykh ukrayins'kykh politolohiv i politykiv. [Political and legal systems: the world and Ukraine: Teach. Manual. Association of Young Ukrainian Political Scientists and Politicians]. K., 207 pp.

3. Hladunyak I. (2008) Politychne upravlinnya yak faktor pidvyshchennya efektyvnosti derzhavy. Nauka, Vlada, Polityka / In-t polit. i etnonats. doslidzh. im. I.F. Kurasa NAN Ukrayiny; redkol.; I.M. Mykhal'chenko (holova) ta in. [Political Governance as a Factor for Increasing the Effectiveness of the State. Nauka, Vlada, Politika / Int. polit. and etnonats research them I.F. Kuras National Academy of Sciences of Ukraine; rare; I.M. Mikhalchenko (head) and others]. K.: Knowledge of Ukraine, 2008, 240 p., p. 149–169.

4. Holovatyy M.F. (2015). Mistseve samovryaduvannya yak diyevyy zasib vtilennya ukrayins'koyi natsional'noyi ideyi. Aktual'ni problemy derzhavnoho upravlinnya ta mistsevoho samovryaduvannya: suchasnyy stan ta perspektyvy rehional'noho rozvytku: Materialy shchorichnoyi naukovo-praktychnoyi konferentsiyi. 18 zhovtnya 2015 roku : Plenarne zasidannya. Odesa. [Local Self-Government as an Effective Tool for the Implementation of the Ukrainian National Idea. Current Issues of Public Administration and Local Self-Government: Current State and Prospects for Regional Development: Materials of the Annual Scientific and Practical Conference. October 18, 2015: Plenary Session]. Odessa: ORIDU NADU, 2005, p. 16–25.

5. Zasoby podolannya kryzovykh yavlyshch u systemi derzhavnoho upravlinnya: svitovyy dosvid i Ukrayina: Naukova zapyska / Vidp. red. V.P. Horbatenko (2011). [Tools to overcome crisis phenomena in the system of public administration: world experience and Ukraine: Scientific note / Rep. Ed. V.P. Gorbatenko]. K.: Institute of State and Law of V.M. Koretsky of Ukraine National Academy of Sciences, 68 p.

6. Konstytutsiya Ukrayiny (1996). [Constitution of Ukraine]. BPR of Ukraine, № 30, 92 s. Konstytutsiya

Ukrayiny. VVR Ukrayiny. 1996. № 30. Ст. 92. Zi zminamy.

7. Kyrychenko V.M. (2010). Teoriya derzhavy i prava: modul'nyy kurs: navch. posib. [Kirichenko V.M., Kurakin O.M. State and Law Theory: Modular Course: Teacher. Manual]. K., Center for Educational Literature, 264 p.

8. Kravchuk V.M. (2008). Vzayemovidnosyny hromads'kykh orhanizatsiy i derzhavy v umovakh formuvannya hromadyans'koho suspil'stva v Ukraini (Teoretyko-pravovi aspekty). Avtoref. dys. kand. yuryd. nau: spetsial'nist' 12.00.01 – teoriya ta istoriya derzhavy i prava ; istoriya politychnykh ta pravovykh vchen'. [Relations between NGOs and the State in the context of the formation of civil society in Ukraine (Theoretical and Legal Aspects). Author's abstract. dis Cand. lawyer Sciences: specialty 12.00.01. – theory and history of state and law; the history of political and legal doctrines]. K., 20 p.

9. Kuybida V.S. (2012). Orhanizatsiyno-funktsional'ni pryntsyipy i metody diyal'nosti orhaniv mistsevoho samovryaduvannya. Avtoref. dys. doktora polit. nauk : spetsial'nist' 23.00.03 – politychna kul'tura ta ideolohiya. [Organizational-functional principles and methods of activity of local self-government bodies. Author's abstract. dis doctor flight. Sciences: specialty 23.00.03 – political culture and ideology]. K., 38 p.

10. Panchenko T.V. (2012). Realizatsiya pryntsyypu subsydiarnosti u suchasnomu demokratychnomu rozvytku: polityko-kul'turni determinanty. Avtoref. dys. doktora polit. nauk: spetsial'nist' 23.00.03 – politychna kul'tura ta ideolohiya. [Realization of the principle of subsidiarity in modern democratic development: political and cultural determinants. Author's abstract. dis doctor flight. Sciences: specialty 23.00.03 – political culture and ideology]. K., 2012, 38 p.

11. Rudych F.M. (1999). Mnoho ly vlasty nuzhno vlasty? (Ukrayina v kontekste transformatsyy politycheskykh system v stranakh SNH y Baltyy, Tsentral'noy y Vostochnoy Evropy): Ucheb. posobyе dlya studentov vyssh. ucheb. zavedenyy. 2-e yzd. pererab. y dop. [Does the government need much power? (Ukraine in the context of the transformation of political systems in the CIS and Baltic countries, Central and Eastern Europe): Proc. allowance for students of higher education. training. institutions. 2 nd ed. recycled and additional]. K., Dovira, 1999, 199 p.

12. Tokvil' A. de. (1999). Pro demokratiyu v Amerytsi. [Tocqueville A. de. On Democracy in America]. K.: Fundamentals, 1999, 340 p.

13. Khollys, Hay. (1995). Na puty k demokrateskoy detsentralyzatsyy: perestroyka rehional'nykh y mestnykh orhanov vlasty v novoy Evrope. [Hollis Guy, Ploker Karin. Towards democratic decentralization: the restructuring of regional and local governments in the new Europe]. Tacis services DGIA, European Commission, 1995.

Local self-government as an important basis for separation of authority, human relationship, development of modern democratic processes

Holovatyi Mykhailo Fedorovych

Doctor of Political Sciences, Professor,
Vice-Rector for Scientific
and Educational Work
PJSC «Higher Educational Institution
«Interregional Academy of Personnel
Management»
Frometivs`ka str., 2, Kiev, Ukraine

Karakasidi Olena Fedorivna

Postgraduate Student at the Department
of Political Science
PJSC «Higher Educational Institution
«Interregional Academy of Personnel
Management»
Frometivs`ka str., 2, Kiev, Ukraine

Investigated local self-government as a phenomenon that ensures: a) the division of power in society and the distribution of power among individual subjects of political relations; b) active development of democratic processes, subsidiary democracy, civil society; c) the most important principles of interdependent and mutually beneficial relations between man and the state. The cardinal reforms in Ukraine, the process of decentralization of power, the objective challenges of time for a comprehensive settlement of relations between local government bodies and local self-government bodies to ensure their unity in solving contemporary issues of local importance, actualize the problem under investigation. The aim of the study is to investigate local government as a multifaceted phenomenon and an element of the division of powers at the level in the context of the relationship between man and state power during the development of modern democratic processes in Ukraine.

Methodological basis of the research is a set of general scientific and philosophical principles of cognition – objectivity, determinism, systemicity, historicism, interdisciplinary and socio-cultural approach, methods of structural-functional analysis, structuralism, generalization and comparison.

The results of the study have made it possible to determine that local self-government in the 21st century has emerged as an organic form of self-organization of the population within a specific territory, but Ukraine's progress from post-totalitarian to democratic society, good governance in the field under the control of civil society will last another 20–30 years. The development of civil society in modern Ukraine was significantly hampered by the undemocratic past of the country and the contradictory transformations of the 1990s.

With the further expansion of democratic processes, increased participation in the management of civil affairs of civil society, the development of regions and territorial communities, Ukraine will increasingly become a unitary decentralized state, based on the model of Spain, France, Italy, Denmark, China and other developed countries. The basis of steady development of local self-government is the broad processes of democratization of public life, the development of civil society as a whole.

Key words: local self-government, democratization of social relations, civil society.